Book Reviews

- J.W. Schoorl, R.G. Crocombe, Communal cash cropping among the Orokaiva, New Guinea Research Bulletin Number 4. May 1964. Published by the New Guinea Research Unit, Australian National University, Canberra. 53 p.
 - J.W. Schoorl, R.C. White, Social Accounts of the Monetary Sector of the Territory of Papua and New Guinea, 1956/1956 to 1960/1961, New Guinea Research Bulletin, Number 3, Jan. 1964. Published by the New Guinea Research Unit, Australian National University, Canberra. 105 p.
 - J.W. Schoorl, R.G. Crocombe, Land, Work and Productivity at Inonda, New Guinea Research Bulletin Number 2. August 1963. Published by the New Guinea Research Unit, Australian National University, Canberra. 109 p., G.R. Hogbin (eds.)
 - J.W. Schoorl, R.G. Crocombe, The Erap Mechanical Farming Project, New Guinea Research Unit Bulletins Number 1, April 1963. Published by the New Guinea Research Unit, Australian National University, Canberra., G.R. Hogbin (eds.)
 - W.F. Wertheim, Ruth T. McVey, Indonesia. Human Relations Area Files, Inc. New Haven 1963. 600 pp.
- In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 121 (1965), no: 4, Leiden, 474-484

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKINGEN

New Guinea Research Unit Bulletins, Numbers 1, 2, 3, and 4:

1. R. G. CROCOMBE and G. R. HOGBIN: "The Erap Mechanical Farming Project", 45 p., April 1963.
2. R. G. CROCOMBE and G. R. HOGBIN: "Land, Work and Productivity at Inonda", 109 p., August 1963.
3. R. C. WHITE: "Social Accounts of the Monetary Sector of the Territory of Papua and New Guinea, 1956/57 to 1960/61", 105 p., Jan. 1964.
4. R. G. CROCOMBE: "Communal Cash Cropping among the Orokaiva", 53 p., May 1964.

Published by the New Guinea Research Unit, Australian National University, Canberra.

De bovenvermelde publicaties zijn de eerste resultaten van de sinds 1961 bestaande New Guinea Research Unit, een onderdeel van de Research School of Pacific Studies van de A.N.U.

Het doel van de New Guinea Research Unit is het opzetten van onderzoek-projecten met een interdisciplinair karakter om zodoende de onderzoekingen aan te vullen, die reeds verricht worden door de Departments van Anthropology and Sociology, Geography and Pacific History en Economics van de genoemde Research School of Pacific Studies. Het onderzoek is daarbij gericht op problemen, die zowel van praktische als van wetenschappelijke aard zijn.

Getracht wordt de gegevens van het onderzoek zo vlug mogelijk te publiceren. Met het oog daarop is de vorm van een bulletin gekozen. De publicatie van de gegevens betekent op deze wijze een minder zware belasting voor de onderzoeker in het veld, dan bij een zorgvuldige uitwerking voor de publicatie in een bekend tijdschrift of in boekvorm.

De bulletins verschijnen op onregelmatige tijden, afhankelijk van het beschikbaar komen van de gegevens van het veldwerk. Voor 30 Australische shillings kan men een jaarabonnement nemen en voor 10 shillings een los nummer verkrijgen.

Bulletin no. 1 geeft een interessante beschrijving van een gemechaniseerd landbouw-project in de Markham vallei, niet ver van Lae. Het initiatief tot de opzet van het bedrijf en het leiderschap ervan berust geheel bij de Papoea-bevolking, die bij de uitvoering geholpen wordt door gouvernements-ambtenaren.

Gezien het feit, dat het onderzoek slechts gedurende een maand werd verricht, mag niet verwacht worden dat uitvoerig ingegaan wordt op de socio-culturele achtergrond van de bevolking. Uit wetenschappelijk en uit praktisch oogpunt zou een verder onderzoek echter gewenst zijn. Maar als voorlopig onderzoek is dit reeds van groot belang. Duidelijk is de eerste zorg van de schrijvers, de beleidsinstanties ervan te weerhouden om dit mechanisch bedrijf nu reeds te willen passen in de bestaande Europese vormen van organisatie en grondbezit. Zij pleiten, m.i. op goede gronden, voor een voorlopige continuëring van de huidige sterk collectivistische bedrijfsvoering en van het collectieve gebruik van de grond, mede met het oog op de schaarste aan goede, moderne leiders en aan kapitaal. Deze vormen van organisatie en grondbezit passen het best bij de socio-culturele situatie, waarin de bevolking zich nu bevindt.

Bulletin no. 2. Door dezelfde schrijvers van bulletin no. 1 werd een onderzoek gedaan naar de relatie tussen de vormen van de rechten op de grond en van de bewerking van de grond en de productiviteit van de handelsgewassen. Het onderzoek is verricht in een klein dorp Inonda (45 zielen), waarvan de bewoners behoren tot het door Williams beschreven volkje, de Orokaiva, in N.O. Papua.

Zij geven een goede beschrijving van alle rechten die voor de productie van belang zijn en van de werkorganisatie.

In het laatste hoofdstuk bespreken zij de factoren, die een verhoging van de productie belemmeren. Een van de belangrijkste is de onzekerheid die er bestaat over de rechten op de grond. Er is een duidelijk gebrek aan een instantie die beslissingen kan nemen in de vele disputen over grondrechten. De onderzoekers menen dat er een aanzienlijk surplus aan arbeidstijd is, dat omgezet zou kunnen worden in de productie van handelsgewassen, mits er op het gebied van grondrechten meer orde en zekerheid wordt gebracht.

Bulletin no. 3 bevat een studie van de groei van het bruto product van Papua en New Guinea tussen de jaren 1950/1951 en 1960/1961. In deze studie is alleen de moderne geldeconomie in beschouwing ge-

nomen. De productie voor de zelfvoorziening is om speculaties te vermijden buiten de berekeningen gelaten. Het aandeel van de inheemse bevolking in de geldeconomie is in absolute zin aanzienlijk toegenomen, maar relatief nagenoeg onveranderd gebleven. De schrijver verwacht spoedig een aanzienlijke verbetering, vanwege de grotere mogelijkheden voor ontwikkeling, die de bevolking de laatste jaren is geboden, o.m. op het gebied van het onderwijs. Overigens zal deze studie meer de aandacht van economen dan van cultureel antropologen trekken.

In Bulletin no. 4 wordt beschreven hoe de communale aanplant van handelsgewassen onder de Orokaiva nagenoeg geheel is mislukt. Het aanleggen van communale plantages vond van 1894 tot aan de 2e wereldoorlog plaats onder dwang van het gouvernement. Als oorzaak van de mislukking ziet Crocombe de lage beloningen, de problemen van de grondrechten en het niet passen van deze organisatievorm in de sociale structuur. Men kan overigens uit dit grotendeels historische verslag van de gedwongen communale aanplant van handelsgewassen, moeilijk een conclusie trekken over de werking van de factor dwang of van de factor communale aanplant in het proces van ontwikkeling, daar de lage beloning hier duidelijk een dominerende rol heeft gespeeld. Overigens blijkt uit deze studie hoe het Gouvernement voor de 2e wereldoorlog weinig of geen rekening hield met de levenswijze van de bevolking, ondanks de publicaties van Williams over de Orokaiva, die in 1928 en 1930 verschenen. De bevolking had beter mogen verwachten, daar het waarschijnlijk op Williams slaat, wanneer de schrijver vermeldt, dat uit het Native Benefits Fund, gevormd uit de opbrengsten van de communale plantages, een gouvernements-antropoloog werd betaald.

De opzet van een dergelijke research-eenheid, waarin de nadruk ligt op het interdisciplinaire karakter van het onderzoek, mag gezien worden als een gelukkig antwoord op de gecompliceerde problematiek van het proces van modernisering, waarin ook de Papoea-samenlevingen in Papua en New Guinea zijn betrokken. De bulletins acht ik van belang vooral voor hen, die geïnteresseerd zijn in de werking van dit proces in de dorpssamenlevingen en voor hen die de recente ontwikkelingen in Papua en New Guinea willen volgen.

J. W. SCHOORL

RUTH T. MC VEY (ed.), *Indonesia. Human Relations Area Files, Inc. New Haven 1963. 600 pp. Price \$ 12.—.*

Het hier aangekondigde werk, verschenen als no. 12 in de serie *Survey of World Cultures* en verzorgd door de afdeling voor Zuid-oost-Aziatische studiën van Yale University, mag gelden als een onmisbaar standaardwerk voor ieder die zich met het hedendaags Indonesië bezighoudt. Tevens vormt het een getuigenis van het hoge peil, dat de wetenschappelijke bestudering van Indonesië in de Verenigde Staten sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog heeft bereikt. Van de negen medewerkers aan dit verzamelwerk bezitten namelijk, indien ik mij niet vergis, zeven de Amerikaanse nationaliteit evenals de 'editor' Ruth T. McVey, terwijl twee medewerkers (Herbert Feith en Anthony Johns) Australiër zijn. Nederlanders zijn er niet aan te pas gekomen, hoewel enkele namen van medewerkers (Paauw, Van Niel) hun Nederlandse afkomst verraden.

Over het algemeen verdient de kwaliteit van de bijdragen de hoogste lof. De voornaamste kritiek, die men op de totale opzet zou kunnen uiten, is dat de verschillende bijdragen nogal ongelijk zijn van omvang en opzet — bijna onvermijdelijk overigens bij een werk waaraan een vrij groot aantal schrijvers, die uiteenlopende vakgebieden vertegenwoordigen, meewerken. Zo is er een groot verschil in omvang tussen enerzijds de bijdragen van Hildred Geertz ('Indonesian Cultures and Communities'), Douglas S. Paauw ('From Colonial to Guided Economy') en Herbert Feith ('Dynamics of Guided Democracy'), die resp. ruim 70, ruim 90 en 100 paginas tellen, en anderzijds de bijdragen van G. William Skinner ('The Chinese Minority') en Everett D. Hawkins ('Labor in Transition'), die elk beneden de 25 paginas blijven. Dit verschil kan ten dele nog wel worden gerechtvaardigd door het meer specialistische karakter van de kortere hoofdstukken. Toch is daardoor ook een zekere onevenwichtigheid in wijze van behandeling ontstaan. Terwijl bv. het door Paauw bewerkte vijfde hoofdstuk een stevig brok koloniale economische geschiedenis bevat als inleiding tot de structurele analyse van de hedendaagse problematiek, valt het daaropvolgende zesde hoofdstuk over de arbeidsverhoudingen (van Hawkins) met de contemporaine deur in huis; en voorzover nog in het stuk iets over het koloniale tijdperk wordt gezegd, gaat dit uitsluitend over de geschiedenis van de vakbeweging (pp. 257-58). De historische ontwikkeling van de arbeidsverhoudingen, met name in het kader van het ontstaan van een plantage-samen-

leving, blijft onbehandeld, evenals het vraagstuk der herendiensten of de *romusha*-werving tijdens de Japanse bezetting.

De critiek, die men op het totale werk kan uitoefenen, heeft daarom voornamelijk betrekking op wat er ontbreekt. Hierbij moet billijkheids-halve voorop worden gesteld, dat de samenstellers niet hebben gestreefd naar volledigheid. Terwijl in het, eveneens door de Human Relations Area Files verzorgde *Handbook of Indonesia*, dat in beperkte oplaat in 1956 verscheen, korte hoofdstukken voorkwamen over tal van min of meer gespecialiseerde onderwerpen, heeft het van de aanvang af in de bedoeling gelegen van de samenstellers van het hier besproken voor een breder publiek bestemde werk, in een beperkt aantal opstellen bepaalde fundamentele aspecten van de Indonesische samenleving te belichten. Het heeft daarom weinig zin om op specifieke lacunes te wijzen (het ontbreken van gegevens over zulke essentiële zaken als onderwijs, volksgezondheid, rechtswezen). Iets verwonderlijker is het vrijwel ontbreken, zelfs in het hoofdstuk over 'Indonesian Cultures and Communities', geschreven door een vrouw, van beschouwingen over de positie van de vrouw of over de jeugdbeweging.

Maar het belangrijkste aspect, dat ik in dit werk heb gemist, is een sociologische analyse van de totale maatschappelijke structuur in verleden en heden. Dit ligt in de eerste plaats wel aan de opzet van het op zichzelf bijzonder knappe algemene sociologische hoofdstuk, van de hand van Hildred Geertz. Dit hoofdstuk draagt de titel 'Indonesian Cultures and Communities'; hierin ligt besloten, dat de schrijfster de Indonesische samenlevingen meer van de culturele dan van de structurele kant benadert. Op p. 32 stelt zij weliswaar, dat zij uitgaat van een drietal overheersende 'sociocultural types' — de sawah-boertjes, de Pasisir-volken en de ladangbouw beoefenende tribalen — bij de beschrijving waarvan "both social structure and culture pattern are taken into account". Maar het gevolg van deze wijze van behandeling is toch, dat zij in eerste instantie de verschillende regionale culturen als uitgangspunt neemt, en de structurele elementen pas gaat aanbrengen binnen het kader van een regionaal begrensde cultuur. Haar enige paragraaf, die tendeert naar een analyse van de Indonesische samenleving in haar totaliteit is die welke handelt over 'The Urban Network and the National Community' (pp. 33-41). Maar ook hier gaat schrijfster in eerste instantie uit van de geografisch beperkte stedelijke samenleving en verschijnt de eenheidbrengende „nationale"

integreerende factor enkel als een met de stedelijke sfeer verbonden "metropolitan superculture" (p. 41).

Deze opzet heeft weer tot gevolg, dat er geen poging wordt gedaan om de structurele elementen van de totale Indonesische samenleving, en met name het systeem van sociale stratificatie, te analyseren. De vooroorlogse koloniale stratificatie naar ras komt wel even aan de orde op p. 35, in verband met de stedelijke maatschappij; maar de alles-overheersende betekenis van de rassenhierarchie die zich in het verleden, vooral via de plantages en de macht van het koloniaal bestuursapparaat, tevens uitstreckte over wijde plattelandsgebieden van de Archipel, komt toch niet uit de verf.

Dit wreekt zich met name ook bij de behandeling van het Chinezen-vraagstuk door Skinner (hoofdstuk 3). De schrijver besteedt grote aandacht aan de recente politieke spanningen tussen de eigenlijke Indonesiërs (de *asli*) en de Chinese minderheid. Maar de sociologische achtergrond van deze spanningen, die eigenlijk in het voorafgaand hoofdstuk van Hilderd Geertz had dienen te worden geschetst, blijft in het schemerduister, terwijl ook Skinner zelf in gebreke blijft deze achtergrond te belichten.

Het ontbreken door het gehele werk heen van het door Furnivall geïntroduceerde begrip "plural society" zie ik persoonlijk niet als een gemis — elders heb ik mijn bezwaren tegen deze sociologische term uitvoerig uiteengezet. Maar wanneer ook de samenstellers tegen dit begrip bezwaren koesteren, dan hadden zij er althans een ander, naar hun mening bruikbaar structureel kader voor in de plaats dienen te stellen.

Aan deze algemene opmerkingen wil ik nog een korte karakteristiek van de verschillende hoofdstukken, vergezeld van enkele detail-opmerkingen, verbinden.

Na een helder inleidend geografisch hoofdstuk van Karl J. Pelzer, dat mij geen aanleiding geeft tot bijzondere opmerkingen — behalve een kritische noot bij de veel te generaliserende kenschetsing van de 200.000 in Indonesië geboren Europeanen volgens de Volkstelling van 1930, als "Indo-Europeans" (p. 20) — volgt het reeds hierboven vermeld hoofdstuk over Indonesische culturen en gemeenschappen van Hildred Geertz. Het hoofdstuk getuigt, evenals alle overige bijdragen, van een grondige kennis van de Nederlandse vooroorlogse literatuur. Verhelderend is de door de schrijfster gebruikte term

'posttraditional', o.a. als karakteristiek voor de Javaanse plattelands-cultuur.

Op p. 36 mis ik een vermelding van de invloed van de Javaans-aristocratische *prijaji*-stijl op de hedendaagse 'metropolitaine' stedelijke cultuur (op p. 42 wordt deze "gentry way of life" in ander verband wel genoemd).

Op p. 41 onderaan had kunnen worden vermeld, dat grootgrond-bezit in de Priangan wel degelijk voorkomt, en dat voor de 'absentee landlords' een speciale Sundase term bestaat: 'guntaj'.

p. 42: de verdeling van het rijk van Mataram vond reeds in het midden van de 18e eeuw plaats, zodat de omschrijving van dit rijk als een "great kingdom, which existed into the nineteenth century" misleidend is.

p. 46: bij de stelling, dat economische verschillen binnen het Javaanse dorp klein zijn, zou ik een vraagteken willen plaatsen. De sociale en economische tegenstelling tussen welgestelde boeren en kleine landarbeiders of vrijwel landloze boertjes is veel groter dan het stereotype van „de kleine Javaanse tani” zou doen vermoeden. In het vervolg van het betoog op p. 46 weerspreekt schrijfster trouwens in feite het even tevoren gestelde. Nog meer bezwaar heb ik tegen de bewering op p. 52, dat op Bali "nearly everyone has about the same standard of living" — waarbij de schrijfster niet alleen de dorpsbevolking maar zelfs de aristocraten, levende in hun *puris*, economisch over één kam schijnt te scheren.

Belangrijk is de tot twee maal toe, in verband zowel met de Balinezen (p. 58) als met de Bataks (p. 88) naar voren gebrachte stelling, dat het behoud van bepaalde traditionele vormen en familie-structuren de aanpassing aan de moderne wereld niet belemmert maar juist bevordert.

In de door de schrijfster voor de Toba Bataks gebruikte literatuur miste ik tot mijn spijt de uit sociologisch oogpunt belangrijke en stimulerende Leidse dissertatie van A. J. van Zanen, *Voorwaarden voor maatschappelijke ontwikkeling in het centrale Batakland*, en het boekje van Pospos, *Aku dan Toba*.

Het derde hoofdstuk, 'The Chinese Minority' van G. William Skinner, geeft ondanks zijn korthed veel nuttige informatie, vooral ten aanzien van de problematiek rondom het vraagstuk van de nationaliteit der Chinezen in Indonesië. Een opmerking: de stelling dat het vervreemdingsverbod ten aanzien van landbouwgronden uit 1875 nog altijd van kracht is (p. 113), wordt betwist. Gouw Giok Siong bv.

meent, dat de Landhervormingswet van 1960 de Chinezen van Indonesische nationaliteit op gelijke voet behandelt met de eigenlijke Indonesiërs wat betreft de beperkingen ten aanzien van het grondbezit.¹

Ook ten aanzien van de culturele achtergrond, de samenstelling en de waarden-oriëntatie van de diverse groepen Chinezen vinden wij in dit hoofdstuk verhelderende en ook uit sociologisch oogpunt belangrijke gegevens en beschouwingen. Zoals al eerder opgemerkt, schiet het hoofdstuk tekort voorzover het gaat om een sociologische analyse van de verhouding tussen de Chinezen en de eigenlijke Indonesiërs; ook over de verhouding tussen de in Indonesië gewortelden (*Peranakans*) en de nieuwkomers (*Singkehs* of *Totoks*) vindt men vrijwel niets. Een diepergaande analyse op deze punten zou wellicht ook hier en daar tot een enigszins gewijzigde formulering hebben kunnen leiden. Zo stelt de schrijver op p. 105, dat de reden waarom de Chinezen op Java in sterkere mate Indonesische cultuurelementen hebben geabsorbeerd dan elders, zou liggen in het feit dat zij op Java cultureel meer waardevolle elementen ontmoet hebben dan bv. op Bangka. Zou deze sterkere assimilatie en met name het overnemen van de taal niet eenvoudig kunnen liggen aan het feit, dat een bevolkingsgroep die als verdwijnende minderheid een handelsfunctie uitoefent temidden van een autochtone meerderheid, zich cultureel min of meer dient aan te passen om die functie naar behoren te kunnen uitoefenen? Ik meen dat de door H. J. H. Alers in zijn *Dilemma in Zuid-Oost-Azië* (welk boek ik in de bij Skinner's hoofdstuk gevoegde bibliografie node mis) beschreven ecologie en typologie der Chinese vestigingen in Zuidoost Azië de schrijver enige belangwekkende aanknopingspunten had kunnen verschaffen.

Ook meen ik, dat de optimistisch klinkende slotzin over de toekomstige aanvaarding van Chinezen als medeburgers (p. 117) sociologisch weinig gefundeerd is — evenals ook de geruststellende slotzin van Skinner's tweede boek over de Chinezen in Thailand (*Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand*, 1958, p. 319) mij destijds wat te gemakkelijk en probleemloos in de oren klonk. Ik hoop, dat Skinner in zijn, in de lijst van medewerkers vóór in het boek aangekondigd, groter werk over de acculturatie der Chinezen op Java dieper op deze problematiek zal willen ingaan.

Hoofdstuk 4, 'The Agricultural Foundation', van Karl J. Pelzer

¹ *Tafsiran Undang-Undang Pokok Agraria*, Djakarta, 1960, p. 12, p. 53.

en 5, 'From Colonial to Guided Economy', van Douglas S. Paauw, zijn uitmuntend — goed opgebouwd, degelijk en realistisch.

Enkele detailopmerkingen: op p. 152 vermeldt Pelzer de granen niet als eiwitbron — misschien wel de voornaamste voor de grote massa der Indonesiërs! Paauw's uitstapje op p. 202 naar het medische terrein is eveneens weinig overtuigend. Toename van het geregistreerde aantal ziektegevallen hoeft niet perse aan verslechtering van de gezondheidstoestand te liggen, maar kan evengoed samenhangen met grotere hygiënische bewustheid onder de bevolking en lagere ambtenaren. Toen ik in 1956-57 in Indonesië verbleef, was deze grotere bewustheid op het gebied van hygiëne en 'public health' een van de belangrijke successen van de Indonesische regering.

Een punt, dat zowel in Pelzer's hoofdstuk als in dat van Paauw onbesproken blijft, en evenmin in het daaropvolgende zesde, van Everett D. Hawkins over de arbeidsverhoudingen, wordt behandeld, is de mogelijkheid om tot productieverhoging te komen door grotere investeringen in arbeid. Naast de aandacht, die Paauw terecht besteedt aan de wenselijkheid van een verbeterd belastingstelsel, zou een bespreking van de diverse aspecten van belasting in arbeid zeker op zijn plaats zijn geweest. Hoe begrijpelijk ook de vrees voor en afkeer van arbeidsdwang in de jonge Aziatische landen moge wezen, in landen waar kapitaal schaars en overvloed van beschikbare arbeid de grootste rijkdom is, kan deze problematiek onmogelijk worden genegeerd.

In zijn korte hoofdstuk over 'Labor in Transition' laat Hawkins helaas het vraagstuk van vrije of gedwongen arbeid volkomen onbesproken, evenals de vraag in hoeverre het populaire instituut van 'gotong rojong' (vrijwillige onderlinge hulp) in de praktijk een voortzetting vormt van de herendiensten en dessadiensten uit het koloniale tijdperk.

Overigens is de analyse door Hawkins van de hedendaagse werkgelegenheid en verdeling van de bevolking naar beroepen, op grond van recente onderzoeken en peilingen, bijzonder belangrijk. Mijn kritische opmerkingen hebben dan ook wederom niet de strekking critiek te leveren op wat er staat — dat wederom volkomen in overeenstemming is met het peil van de rest van het boek — maar slechts op enkele vrij essentiële lacunes te wijzen.

Het zevende historische hoofdstuk van Robert van Niel ('The Course of Indonesian History') is een degelijk overzicht en in het kader van het totale werk onmisbaar, maar biedt voor de Neder-

landse deskundige lezer, ik zou bijna zeggen uiteraard, minder nieuws dan de meeste andere hoofdstukken. Een kleine opmerking: de door Van Niel op p. 287 uitgesproken 'twijfel' of Multatuli het cultuurstelsel wel wilde vervangen zien door het liberale programma, klinkt wat wonderlijk wanneer men de scherpte in aanmerking neemt waarmee Multatuli de voorstanders van „vrije arbeid” bij herhaling juist heeft bestreden.

Hoofdstuk 8, 'Dynamics of Guided Democracy' van Herbert Feith, is een van de gaafste. Op één punt heb ik vrij ernstige bezwaren tegen de analyse. Op p. 383 e.v. stelt schrijver twee politieke stromingen tegenover elkaar: de groep die de nadruk legt op verhoging van de productie (waarbij schrijver kennelijk de groep rondom Hatta op het oog heeft) en de groep, die nadruk legt op de versterking van het revolutionnaire sentiment (verpersoonlijkt in Sukarno). Het alternatief, zoals Feith het stelt, is echter niet zuiver. Hoezeer de schrijver ook terecht critiek uitoefent op een beleid, dat het revolutionnaire sentiment voedt met leuzen en indoctrinatie, zonder dat het op het gebied der materiële productie rijstzoden aan de sawahdijk zet — dit hoeft nog niet te betekenen dat het beleid zoals dat in het verleden werd voorgestaan door Hatta, Masjumi en P.S.I. wél vooruitzichten bood voor een oplossing der economische vraagstukken. Misschien is het in dit verband niet zonder betekenis, dat de schrijver op p. 368 niet alleen Malaya maar ook India aan Indonesië ten voorbeeld stelt. Juist India laat zien, hoe weinig een „modernisering”, die zich slechts uitsrekt tot een beperkte bovenlaag, voor de grote massa der kleine boertjes oplevert in termen van productieverhoging en verbetering van het levenspeil. Het vooropstellen van de voortzetting der revolutie door Sukarno en de zijnen zou derhalve juist een voorwaarde kunnen zijn voor een efficiënte en grootscheepse aanpak van de levensgrote economische problemen. Maar dan moet inderdaad het revolutionnaire vuur gericht worden op het centrale vraagstuk van productieverhoging — en dat het daaraan in Indonesië, evenals in zovele andere "New Nations", tot dusver ontbreekt, is maar al te waar.

Wat dit punt betreft, zijn de laatste pagina's van Douglas Paauw's economisch hoofdstuk genuanceerder en tegelijk scherper gesteld dan Feith's wat al te schematische dichotomie.

De afsluitende culturele hoofdstukken (9: 'Genesis of a Modern Literature' van Anthony H. Johns en 10: 'The Enduring Tradition: Music and Theater in Java and Bali' van Mantle Hood) zijn wat

keuze van de onderwerpen betreft min of meer willekeurig (waarom bv. niets over beeldende kunsten?). Het hoofdstuk over literatuur had, in een voor het algemeen publiek bestemd verzamelwerk, wellicht wat meer aandacht kunnen besteden aan vragen als die, welk publiek van de moderne romanliteratuur kennis neemt; in hoeverre er nog belangstelling bestaat voor de klassieke literatuur; in hoeverre de kunstenaars gelieerd met de linkse *Lekra* er inderdaad in slagen „het volk” te bereiken; welke buitenlandse literatuur in Indonesië wordt gelezen en geapprecieerd. Ook schrijft Johns niets over de door Roolvink destijds op zo interessante wijze behandelde „dubbeltjes-roman”. Ook in het hoofdstuk over muziek en theater zou men iets meer gegevens verwacht hebben over de functie van de wajang in het verleden als medium voor verbreiding van Javaans-aristocratische waarden temidden van de grote massa — een onderwerp waaraan Stutterheim vóór de oorlog een boeiende studie wijdde.

Maar alweer — de critische opmerkingen beperken zich in hoofdzaak tot wat men mist. Voor wat dit grootse werk geeft kan men slechts de grootste bewondering hebben; — en tegelijk de (vrome?) wens uiten dat Nederland, na het herstel van zijn betrekkingen met Indonesië, weer zal pogen iets van zijn bedenkelijk groot geworden achterstand op het gebied der studie van Indonesië in te lopen.

W. F. WERTHEIM